

SOUTĚŽ

ČESKOBUDĚJOVICKÉ PAMÁTNÉ STAVBY A JEJICH LIDÉ

Odbor památkové péče Magistrátu města České Budějovice ve spolupráci s Národním památkovým ústavem v Českých Budějovicích vyhlašuje pro podzimní sezónu roku 2016 **poznávací soutěž pro děti a mládež do 16 let – jednotlivce i kolektivy**

Soutěž probíhá od 10. 9. 2016 do 31. 12. 2016

Více informací i tyto pracovní listy najdete v Turistickém informačním centru českobudějovické radnice a v galerii Národního památkového ústavu na Senovážném nám. 6 v Českých Budějovicích nebo na webových stránkách odboru památkové péče Magistrátu města České Budějovice www.c-budejovice.cz a Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Českých Budějovicích www.npu.cz/cs/uop-ceske-budejovice. Užitečné informace najdete také u pracovníků Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Po předchozí dohodě zde můžete čerpat vědomosti z bohatých fondů knihovny /tel.: 387312140-kl.186/.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ PAMÁTKOVÁ SPRÁVA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Naši mladí přátelé,

v Českých Budějovicích se nachází mnoho zajímavých a historicky cenných staveb.

V minulých letech jsme se již řadou významných staveb, jako je např. dominikánský klášter, katedrála sv. Mikuláše, radnice či Samsonova kašna, zabývali.

V letošním roce vás hledání odpovědí na soutěžní otázky zavede nejen ke známým i méně známým památným stavbám v našem městě ale také k příběhům lidí, kteří v nich žili nebo pracovali.

Zveme vás k putování za českobudějovickými památnými stavbami, které byly postaveny do konce 19. století.

Těšíme se na vaše odpovědi!

STŘEDOVĚK

1. Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele

V části Pražského předměstí, které se rozkládá severovýchodně od městského jádra směrem na Prahu, poblíž Vltavy se nacházela původní osada Budivojovice z doby před založením Českých Budějovic.

1.1 *Pokuste se zjistit, jak se tato část města nazývá.*

Posledním stavebním pozůstatkem je v současné době jen kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele, obklopený hřbitovem a malým parkem. Jedná se o nejstarší hřbitov pro obyvatele Českých Budějovic a blízkého okolí. Původní svatyně byla postavena po roce 1204. Současná podoba kostela je již poznamenána pozdějšími úpravami kolem roku 1461 a patří mezi nejvýznamnější památky na předměstí.

1.2 *V jaké slohu byl původní kostel postaven?*

Na tomto hřbitově je pohřben také bývalý českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík, který byl i spisovatelem.

1.3 *Podle nápisu na Jirsíkově náhrobním kameni zjistěte jeho rok narození a úmrtí.*

Působil jako významný vlastenec a národní buditel. Zasloužil se o rozvoj českého školství. V roce 1868 zde založil první české gymnázium, které první tři roky z vlastních zdrojů financoval. Spoluzakládal též českou dívčí obecnou školu (Dívčí klášterní škola u Sv. Josefa, zal. 1871), Českou obecnou školu chlapeckou (1873) a Ústav pro hluchoněmé (1871).

1.4 Kde se dnes v Českých Budějovicích setkáváme s Jirsíkovým jménem?

Město České Budějovice patří mezi města, která byla založena tzv. „na zeleném drnu“. Pověřený lokátor určil umístění (lokaci) nového města. Vybral místo, postaral se o úpravu a půdorysné zaměření místa určeného pro vysazení nového města. Pravidelná síť ulic je právě dokladem tohoto typu založení.

1.5 Kdy a kým byly České Budějovice založeny? Kdo byl realizací pověřen?

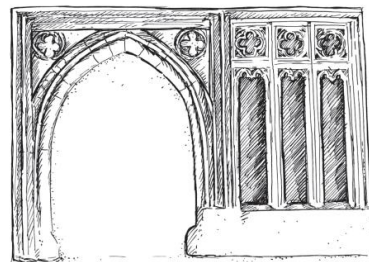
V královském městě až do konce středověku se k vybudování domů používalo hlavně dostupné dřevo, i když zde samozřejmě byly i zděné domy. Gotika vládla ve městě až do poloviny 16. století.

2. Mallnerův dům

V severozápadním rohu náměstí Přemysla Otakara II. stojí pozoruhodný dům zvaný Mallnerův nebo Prindlův dům. Na přelomu 14. a 15. století jej vlastnil Ondřej Prindl, jeden z nejzámožnějších budějovických měšťanů, který zbohatl z výnosného obchodu se solí. Jedna z městských čtvrtí se dokonce ve středověku nazývala jeho jménem, Prindlova.

2.1 Pojmenujte tři gotické stavební prvky, které se na domě dodnes dochovaly.

Vedle trojdílného okna v kamenném ostění nalezneš zbytky nástěnné malby. Pozorně si je prohlédni. Uvidíš hvězdy, korunu stromu a hlavu Ježíška.

2.2 Koho tato nástěnná malba mohla znázorňovat? (Nápovědu hledej v klášterním kostele na Piaristickém náměstí. Napravo od hlavního oltáře najdeš největší fresku tohoto patrona v Čechách).

2.3 Proč tohoto patrona lidé ve středověku malovali na vnější stěny chrámů a domů?

OD GOTIKY K RENESANCI

Renesance, přestože je nejčastěji spojována s definicí uměleckého slohu, představuje celou historickou epochu trvající od 14. do 17. století. Přináší smysl pro harmonii, vyváženost a klid, jež následně určoval ráz renesanční architektury a navrácel jí její lidské měřítko. Do stavitelství přinesla prvky inspirované antikou, souměrnost, reprezentativnost, nové typy staveb (např. městské paláce a vily) a nový materiál (kromě kamene se využíval také mramor a cihly). Přesto je po celou dobu stále patrný přežívající silný vliv gotického slohu. Počátek 17. století je již označován jako pozdní renesance.

3. Wortnerův dům

V ulici U Černé věže najdete tzv. Wortnerův dům, označený č. orient. 24, jehož název souvisí s rodinou, která jej vlastnila po několik generací. V tomto domě se mísí prvky renesanční s prvky předchozího stylu – gotiky.

3.1 Dokážete z ulice rozpoznat, co je zde typickým výrazem gotiky?

3.2 Dům překreslete nebo vyfoťte a přiložte k odpovědím na soutěžní otázky.

V tomto domě je také patrný pozůstatek typického renesančního interiéru, v němž se uplatňovala klenba, především křížová a hřebínková, někdy doplněná další štukovou výzdobou. Při návštěvě Wortnerova domu si je prohlédněte.

3.3 K jakému účelu jsou prostory domu dnes využívány a podle koho je organizace, která jej využívá, pojmenována?

4. Zátkův dům

V ulici Krajinská naleznete Zátkův dům, označený č. orient. 41. Díky atikové římsě ukončené obloučkovými štíty nám může připomínat zámecká sídla. V roce 1840 tento objekt koupil zakladatel českobudějovické rodové dynastie Matouš Zátka, obchodník s obilím. Jeho vnukem byl věhlasný August Zátka.

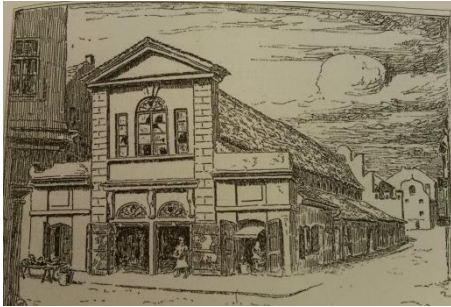

4.1 Dokážete o Augustovi Zátkovi něco zjistit?

5. Masné krámy

Původně stávaly masné krámy přímo na náměstí. Ale překážely tam během trhů, šířil se kolem nich zápach a kupil odpad.

5.1 Který panovník a v jakém roce nařídil českobudějovickým měšťanům zbourání krámků řezníků na náměstí a vybudování nových masných krámů?

V 16. století byly Masné krámy přestavěny v renesančním slohu. Jejich současná podoba je empírová z 19. století. Při přestavbě ale zůstala zachována renesanční kamenná ostění dvou vchodů.

5.2 Jaký znak se nachází nad pravým vchodem a jakému cechu (sdružení řemeslníků) patřil?

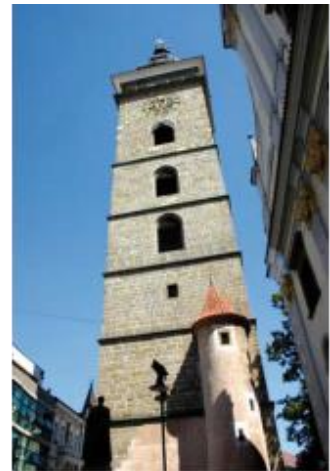
6. Černá věž

Černá věž je bezpochyby dominantou, jež kraluje celému městu. Její stavba se stala symbolem hospodářské prosperity města, ovšem měla nejen reprezentovat, ale její úkol byl převážně praktický.

6.1 K čemu věž sloužila?

6.2 Co tvoří základy věže, na kterých mohlo vyrůst kamenné zdivo? Neboť stavitelé si museli poradit s nepevným podložím a podzemní vodou.

Stavěla se téměř 30 let a za tu dobu se při její stavbě vystřídali tři stavitelé. V roce 1547 rozhodla městská rada o její stavbě a zároveň pověřila vedením stavby italského stavitele Hanse Spatze, po němž stavbu v roce 1555 převzal nový stavitel Lorenc, který ji pravděpodobně dokončil až do prvního poschodí. Od roku 1565 vedl stavbu další italský stavitel Vincenc Vogarelli, který ji nakonec v roce 1577 dal její konečnou podobu. Mísí se zde „budějovicko-italské“ tradice.

6.3 Jaký spisovatel přirovnal České Budějovice k italské Florencii?

Veduta města České Budějovice z roku 1602 od J. Willenberga

Věž má čtvercový půdorys o hraně 11,6 m a dosahuje výšky 72,29 m (vyhlídkový ochoz je však ve výšce 45,67 m). Věž má pět pater, která jsou rozdělena do 9 podlaží. Zajímavostí je, že Černá věž nestojí zcela rovně, naklání se o 36 cm směrem k severozápadu.

6.4 *Víte, že i na Černé věži se nachází orloj? Přijdete na to, kde je umístěn a co jej tvoří?*

7. Pillmannův dvůr

V okolí Českých Budějovic se od středověku nacházelo několik velkých hospodářských dvorů, které byly původně zcela osamocené ve volné krajině. Náležely majetným budějovickým měšťanům a některé sloužily i ke společenské reprezentaci. Mezi nejvyspělejší patřil Pillmannův dvůr, který je nazýván po předposledních majitelích.

Když ho zakoupil v roce 1591 správce císařského skladu soli Jiří Ehrepreis z Ehrenecku, jeho obytná část byla následně přeměněna na malý zámeček.

Dnes se v objektu nachází laboratoře, jsou zde sklady, kanceláře a je využíván i jako ubytovna.

Vypátrejte ho a vypravte se tam.

7.1 *Popište, kde se přesně Pillmannův dvůr nachází a objekt vyfotťte, případně nakreslete. Napište, co vás na něm nejvíce zaujalo.*

7.2 *Vaším úkolem bude dále najít další podobný dvůr v Českých Budějovicích, případně v okolí. Uveďte který jste ještě objevili.*

BAROKO

8. Kapucínský klášter s kostelem sv. Anny

V roce 1614 zasedal v Českých Budějovicích zemský sněm, kterého se účastnil i císař Matyáš Habsburský a jeho žena Anna Tyrolská. Právě ona nechala ve městě založit kapucínský klášter. Postaven byl v Kněžské ulici na místě devíti domů, které shořely v roce 1597 při ničivém požáru. Kapucíni si získali značnou oblibu obyvatel města. Zajišťovali duchovní správu nejen ve městě, ale i v okolí. Podíleli se na pořádání poutí, procesí a církevních slavností.

8.1 *V letech 1644 - 1670 byly v kapucínském klášteře přechovávány ostatky patrona města České Budějovice. Jak se tento patron jmenoval a kde jsou jeho ostatky uloženy dnes?*

V roce 1786 za vlády Josefa II. byl klášter zrušen. Poté zde byl zřízený jezuitský seminář. Příprava budoucích kněží zde probíhala až do roku 1950. Ke klášteru patřil kostel sv. Anny.

8.2 *Jaké využití a od kterého roku má kostel sv. Anny v současnosti?*

9. Špitálek Nejsvětější Trojice

Bývalý morový špitálek s kaplí Nejsvětější Trojice na Pražském předměstí je jedním z posledních pozůstatků středověkého Starého města, které ve 20. století ustoupilo výstavbě panelového sídliště. Objekt špitálku zde stojí již od konce 14. století. Budějovičtí zde izolovali od zbytku města lidi nakažené leprou, později morem nebo cholerou. V letech 1763 – 1766 byl špitálek přestavěn v barokním stylu. Kapli vyzdobil freskami slavný budějovický malíř František Jakub Prokyš.

Během 19. století zde byl zřízen starobinec, kde dožívali staří a nemocní lidé.

V letech 2014 – 2015 proběhla rekonstrukce špitálku. Instituce, která v budově sídlí, plánuje znovu zpřístupnění kaple Nejsvětější Trojice a vybudování malého Muzea morového špitálku.

9.1 *Jak se tato instituce nazývá?*

10. Zasilatelství U Ferusů

Na Senovážném nám. 6, dříve tzv. Svinenském předměstí, se nachází bývalé povoznictví U Ferusů. Anton Ferus zde začal podnikat v roce 1874 a jeho zasilatelská firma se brzy stala jedním z nejvýznamnějších podniků svého druhu v jižních Čechách. Zajišťovala přepravu nákladů prakticky do celého světa.

10.1 *Nad hlavním vstupem ze Senovážného náměstí se nacházejí dva reliéfy, které dříve tvořily jakousi reklamu na zasilatelskou činnost. Co je na nich znázorněno?*

10.2 *Vejdi dřevěnými vraty do objektu. V chodbě se nachází socha, která původně stávala u Svinenské brány. Koho představuje?*

10.3 *Jaká instituce sídlí v bývalém zasilatelství U Ferusů dnes? Čím se zabývá?*

11. Lannova loděnice

Původně císařská loděnice, zařízení na výrobu říčních lodí, vznikla v polovině 16. století. Nyní se tu nachází obdélná přízemní budova, přístupná na straně od řeky šesti vraty a z boku dvěma rozměrnými vraty pro vjezdy do doku a skladu loděnice. Postavena byla v 1. polovině 19. století. Dnes je využívána komerčně, je zde obchod.

V blízkosti Lannovy loděnice bylo zřízeno přístaviště, které slouží jako koncový bod vltavské vodní cesty.

K největšímu rozkvětu loděnice došlo za Adalberta (Vojtěcha) Lanny, který ji koupil v roce 1832 a přeměnil ve vlastní podnik.

Adalbert (Vojtěch) Lanna, který po smrti otce převzal rodinnou firmu, byl český průmyslník, lodmistr, stavitel lodí, silnic a železničních tratí. Kromě zmíněné loděnice provozoval pilu u Litvínovic na řece Vltavě a později parketárnu.

11.1 *Věděli byste, kde stojí rodný dům Adalberta (Vojtěcha) Lanny?*

11.2 *Jakou řeku Adalbert (Vojtěch) Lanna zesplavnil?*

Lanna zasáhl také do dějin koněspřežky. Právě díky jeho úsilí byla v letech 1827-1828 prodloužena do dnešní České ulice k Solnému skladu a roku 1837 až k zájezdnímu hostinci U Zelené ratolesti, kde měl své obchodní sklady. Po roce 1832 zajišťoval provoz na celé koněspřežní dráze.

11.3 *S jakým městem propojila koněspřežná železnice Budějovice?*

11.4 *Která ulice v Českých Budějovicích je po Adalbertovi (Vojtěchovi) Lannovi dnes pojmenovaná? Blíže ji specifikujte.*

11.5 *Kde se nachází v Českých Budějovicích pomník Adalberta (Vojtěcha) Lanny?*

12. Mariánská kasárna

Vojáci patřili k Českým Budějovicím odjakživa. Na Mariánském náměstí se v roce 1843 začala pro ně stavět velká dvoupatrová budova o dvou křídlech, do které by se vešla celá posádka a to podle projektu význačného budějovického stavitele té doby Josefa Sandnera. Materiál na výstavbu z části poskytl Adalbert (Vojtěch) Lanna. Objekt se stal nejstarší vojenskou stavbou ve městě.

12.1 *Kde se přesně objekt nachází?*

Název se z původních Ferdinandových kasáren měnil podle toho, jak se zde střídaly vojenské útvary. Od roku 1885 sloužila budova 91. pěšímu pluku, jehož uniformu nosil za 1. světové války také Jaroslav Hašek, který zde pobýval. Proto je na budově umístěna jeho pamětní deska na tuto událost.

12.2 *Věděli byste, čím se proslavil?*

12.3 Jakého slavného spisovatele zde věznili?

Vojenskou službu zde vykonával i dramatik a pozdější prezident Václav Havel.

12.4 Zjistěte k jakému účelu je objekt využíván nyní?

13. Zájezdní hostinec U Města Vídně

Na začátku Rudolfovské třídy, která se původně nazývala Vídeňskou, vznikl zájezdní hostinec. Nyní najdeme tento dům pod č. orient. 6. Budovu navrhl jako klasicistní objekt budějovický architekt a stavitel Josef Sandner, který se shodou okolností v 50. letech 19. století stal jejím majitelem. Pro sebe si původně koupil v roce 1834 nárožní dům v ulici Dr. Stejskala 11 s ulicí Širokou, a následně ho v roce 1840 zásadně přestavil a v roce 1844 prodal.

13.1 Uveďte další stavby tohoto předního budějovického stavitele. Jeden objekt si vyberte, navštivte ho, vyfoťte a něco o něm zajímavého zjistěte.

V roce 1866 v zájezdním hostinci přenocoval, ještě jako student, spisovatel Karel Klosterman. Utíkal tehdy před pruskou armádou z Vídně. Okolnosti svého ubytování zachytil ve své vzpomínkové knížce.

13.2 O jakou knihu se jedná? Uveďte název.

14. Hardtmuthova továrna

Jedním z nejdůležitějších průmyslových podniků v Českých Budějovicích byla v 19. století Hardtmuthova továrna na výrobu porcelánu, kachlových kamen a kameniny, později pouze na výrobu tužek.

Tovární areál si dodnes zachoval svůj původní charakter a právem se tak řadí k nejvýznamnějším technickým památkám města.

14.1 V jakém roce zahájila Hardtmuthova továrna v Českých Budějovicích výrobu?

14.2 Z jakého rakouského města přeložili do Českých Budějovic bratři Hardtmuthové výrobu a z jakého důvodu?

14.3 Existuje v Českých Budějovicích firma na výrobu tužek dodnes? Pokud ano, pod jakým názvem?

14.4 Vaším úkolem bude dále zjistit a najít, kde se nachází hrobka rodiny Hardtmuthovy, vybudovaná roku 1896. Doložte svou návštěvu fotografií.

Poradíme vám, že architektura vychází z tradice byzantského stavitelství, pravoslavných kostelíků a nad vstupem do kaple je osazen rodový znak Hardtmuthů. Jedná se o zcela unikátní stavbu na území města, ale je i ojedinělým příkladem architektury pozdního historismu v českých zemích.

15. Bývalý hostinec Alžír

Původně obytný dům, nyní nenápadná nárožní budova byla postavena v 19. století v předměstské zástavbě, které se kvůli častým loupežným přepadením začalo říkat Alžír.

Budějovičtí tak tuto čtvrť přirovnali k severoafrickému Alžíru, proslulé základně středomořských pirátů. Od roku 1835 sloužil dům jako hostinec. Ke konci 19. století narůstal mezi místními Čechy a Němci národnostní konflikt. Městská správa upřednostňovala v městském divadle hry německých společností a místní Češi se začali cítit od divadla odstrčeni. Proto vzniklo roku 1895 na Pražském předměstí v sále hostince Alžír české divadlo, které přinášelo kvalitní lidovou zábavu pro české obyvatele města.

Majitel Martin Holanský umožnil, aby se Alžír stal důležitým společenským, kulturním i politickým centrem budějovických Čechů.

15.1 Kde přesně stojí bývalý hostinec Alžír?

16. Palác Včela

Hospodářský rozmach na konci 19. století se projevoval kromě jiného výstavbou víceposchoďových objektů s obchodním, administrativním i obytným využitím. Jedním z těchto prvních víceúčelových objektů byl finanční dům, moderní velkoměstský palác Včela (podle německého peněžního ústavu „Biene“) na nám. Přemysla Otakara II. na nároží s ulicí Karla IV. V objektu se nacházela zastavárna, obchody, vyhlášená kavárna Central i předchůdce pozdějšího biografu (kina). Na fasádě si můžete prohlédnout plastické vyobrazení starého včelího úlu mezi oblouky loubí a symbol peněžního ústavu společnosti Biene - reliéf včely ve 3. patře.

16.1 Který původní objekt nahradil?

V domě se narodil významný spisovatel, který věnoval paláci Včela několik stránek ve druhém díle své románové trilogie, nazvané Hedvábné starosti.

16.2 Jak se tento spisovatel jmenoval?

17. Jihočeské muzeum

Monumentální budova Jihočeského muzea byla postavena v letech 1898–1901 v Dukelské ulici čp. 1. Počátky městského muzea ale sahají již do roku 1877, kdy byl v Českých Budějovicích založen muzejní spolek. Jeho hlavním úkolem bylo sbírání přírodnin, uměleckých děl a výrobků místního průmyslu a také pořádání kurzů s cílem pozvednout úroveň užitého umění. Již od roku 1878 byly sbírky umístěny a vystaveny v domě „U tří korun“ vedle radnice. Sbírkových předmětů postupně přibývalo, a tak se začalo po roce 1890 uvažovat o stavbě vlastní muzejní budovy.

- 17.1 *V jakém roce byla slavnostně otevřena nová monumentální muzejní budova? Kdo byl stavitelem a kdo architektem?*
- 17.2 *Jaké výstavy si můžete do konce roku 2016 v Jihočeském muzeu prohlédnout? Uveď alespoň tři.*

